

During the ascertaining stage of the experiment the sufficient level of readiness for the activity mentioned was demonstrated by 14,5 %, the basic one – by 59,7 % and the low one – by the 25,8 % of future primary school teachers.

Key words: *future primary school teachers, health care activities, preparedness, diagnostics, component, indicators, ascertaining stage.*

УДК 371.124:811.161.2

Ірина Пахненко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-5880-703X

DOI 10.24139/2312-5993/2020.08/276-288

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ-СЛОВЕСНИКІВ УМІНЬ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО МОВЛЕННЯ

У статті описується методика формування в майбутніх учителів-словесників професійно орієнтованих мовленнєвих умінь на базі розвитку логічного мислення в тісній єдності з осмисленням жанрових особливостей створюваних висловлювань. В узагальненому форматі ця методика має такий вигляд: 1) осмислення жанрових особливостей первинних текстів (спостереження текстового матеріалу); 2) формування вмінь ієрархізації тем і підтем у тексті (визначення логічного поля тексту); 3) формування вмінь мовленнєвої реалізації результатів спостережень (створення первинно-вторинних текстів). Репрезентовано систему роботи на кожному етапі навчання, наведено зразки виконання запропонованих завдань та необхідні методичні коментарі.

Ключові слова: *студенти-словесники, професійно орієнтоване мовлення, тексти репродуктивно-продуктивного типу, жанрові особливості тексту, ієрархізація тем і підтем у тексті, модель тексту.*

Постановка проблеми. Одним із першочергових завдань підготовки студентів-філологів є формування в них професійно орієнтованої комунікативної компетентності. Робота в цьому напрямі тривала і багатоаспектна. Серед комплексу вмінь, що складають зазначений вид компетентності, особливо значущими внаслідок їхнього «базового» статусу є вміння продукувати монологічні висловлювання (наукові тексти) на теми, пов'язані з певною спеціальністю. За ступенем самостійності ці висловлювання поділяються на первинні (оригінальні), вторинні (створені на основі змісту первинних) і первинно-вторинні. З формування у студентів умінь продукувати вторинні та первинно-вторинні тексти необхідно починати роботу в зазначеному напрямі. Практика показує, що формування в майбутніх учителів-словесників професійно орієнтованих мовленнєвих умінь є більш ефективним, якщо воно здійснюється на базі

розвитку логічного мислення в тісній єдності з осмисленням жанрових особливостей створюваних висловлювань.

Аналіз актуальних досліджень. В аспекті окресленої проблеми важливими є роботи М. П. Котюрової, М. М. Кожиної, Н. А. Метс, О. Д. Митрофанової, В. В. Одінцева, Т. Б. Одінцевої, О. М. Семенов, Т. В. Симоненко, В. В. Хіміка, Н. В. Шкуріної та ін., у яких розглядаються питання організації наукового тексту й навчання монологічного мовлення; праці М. М. Бахтіна, Т. К. Донської, Г. С. Єрмакової, Н. О. Іпполітової, Т. О. Ладженської, В. М. Мещерякова, М. Р. Саввової, З. С. Смелкової, О. В. Філіппової та ін., присвячені проблемам генології та навчання жанрів мовлення.

Останніми десятиліттями видано низку навчальних посібників із мови спеціальності, які відображають сучасні підходи до навчання наукового стилю мовлення студентів – текстоцентричний, культурологічний, особистісно орієнтований тощо. У методичних системах, що пропонують автори посібників, недостатньо враховується тенденція до осмислення жанрових особливостей створюваних текстів у тісній єдності з розвитком логічного мислення студентів.

Метою статті є презентація методики навчання студентів-словесників створення текстів репродуктивно-продуктивного типу на матеріалі спеціальності з урахуванням зазначеної тенденції.

Для досягнення поставленої мети використовувалися такі **методи дослідження**: теоретичний аналіз літератури, спостереження текстового матеріалу, узагальнення методичного досвіду, описовий метод.

Виклад основного матеріалу. Пропонована методика навчання студентів-філологів створення репродуктивно-продуктивних текстів будується на основних положеннях теорії тексту про жанр. Під жанром, слідом за О. Н. Кожиним, О. О. Криловою, В. В. Одінцовим, ми розуміємо «вид мовленнєвого твору, який виділяється в межах того чи іншого функціонального стилю та характеризується єдністю конструктивного принципу, своєрідністю композиційної організації матеріалу й використовуваних стилістичних структур» (Кожин, 1982, с. 156).

В узагальненому форматі ця методика має такий вигляд: 1) осмислення жанрових особливостей первинних текстів (спостереження текстового матеріалу); 2) формування вмінь ієрархізації тем і підтем у тексті (визначення логічного поля тексту); 3) формування вмінь мовленнєвої реалізації (вербалізації) результатів спостережень (створення первинно-вторинних текстів).

Як матеріал для спостереження рекомендується використовувати статті галузевих (лінгвістичних) енциклопедичних словників. Використання словникових статей пояснюється низкою причин. По-перше, статті мають чітку структурну організацію. По-друге, у словниках можна виділити необхідну для аналізу кількість статей певного жанру. І нарешті, по-третє, матеріал словників має для студентів велику цінність із погляду їхньої професійної підготовки, тому що на основі словникових статей, які входять до категорії навчальних текстів, «відбувається ознайомлення учнів із новим мовним і мовленнєвим матеріалом, тренування в його засвоєнні, розвиток відповідних умінь та навичок, контроль рівня сформованості комунікативної компетентності» (Швець, 2017, с. 171). «Навчальний текст як засіб формування мовної, мовленнєвої і соціокультурної компетенції, – зазначає Н. Ф. Баландіна, – наділений багатим дидактичним потенціалом, оскільки слугує для: 1) навчання рецепції; 2) розуміння й осмислення; 3) інтерпретації; 4) стимулювання продуктивного мовлення» (Баландіна, 2017, с. 15).

Відповідно до запропонованої методики, формування вмій продукувати тексти репродуктивного типу необхідно починати з осмислення жанрових особливостей, тобто категоріальних ознак, первинних текстів. З цією метою з певного енциклопедичного видання відбираються статті, які стосуються будь-якого жанру. Так, наприклад, у корпусі текстів галузевих (лінгвістичних) енциклопедичних словників засвідчується таке жанрове різноманіття: характеристика мови або сім'ї мов, опис лінгвістичного закону, характеристика мовного процесу, опис методу дослідження, характеристика лексико-граматичного розряду слів тощо. Потім у цих статтях визначаються типові, тобто відтворювані, компоненти змісту – теми й підтеми (по суті, визначається тематичне поле статей) і підбираються мовленнєві кореляти, що вводять ці компоненти в текст. Осмисленню жанрових особливостей аналізованих текстів сприяють певні типи завдань.

1. Користуючись переліком тем і підтем, що, як правило, становлять тематичне поле статей, які належать до жанру... (наприклад, характеристики методу дослідження), знайдіть ці компоненти в статтях аналізованого жанру (пропонуються словникові статті).

Перелік компонентів: визначення методу, віднесення до більш загальної групи методів, сфери та об'єкти застосування в різних науках, об'єкти застосування в мовознавстві, характер використання методу в мовознавстві, специфічні аспекти застосування методу в лінгвістиці, значення методу.

2. Користуючись набором типових компонентів змісту, тобто тем і підтем, статей, що належать до жанру... (наприклад, характеристики мовного закону), визначте тематичне поле пропонованих статей (статті одного жанру підбираються із словника).

Подібні завдання використовуються в тому разі, якщо характер референта й традиції, що склалися в описі цього типу референтів, зумовили різноманіття моделей словникових статей (у нашому разі це статті, що становлять собою характеристику методу дослідження, опис лінгвістичного закону тощо). Подамо, наприклад, варіанти наборів тем (типових компонентів змісту) словникових статей, присвячених характеристиці лінгвістичного закону, у формі таблиці.

Таблиця 1

Характеристика лінгвістичного закону

Типові компоненти змісту (перелік тем)	Тематичне поле статей (можливі варіанти)				
	1	2	3	4	5
1. Загальна характеристика	+	+	+	+	+
2. Деталізація загальної характеристики	+	+	+		+
3. Значення закону	+	+			+
4. Обмеження (відхилення) дії закону		+	+		
5. Наслідки цих відхилень			+		
6. Погляди лінгвістів на закон			+		+
7. Особливості дії закону в різних мовах				+	
8. Наслідки дії закону					+

Перелік типових (відтворюваних) компонентів змісту й варіанти їх комбінації складаються на основі аналізу низки статей, об'єднаних однією темою (у конкретному випадку це характеристика мовного закону).

Форми відповіді можуть бути різними. Нижче запропоновано два варіанти. Перший – у формі таблиці.

Таблиця 2

Назва статті	Тематичне поле (номер варіанта)
1. «Лескіна закон»	5 варіант
2. «Фортунатова-Соссюра закон»	4 варіант
3. І т.п.	

Другий варіант відповіді – цифровий запис: 1 – 5 в., 2 – 4 в.

3. Визначте компонентний склад статей, присвячених... (наприклад, характеристиці мови). Результатом виконання вправи може бути таблиця, подібна до тієї, яку наведено в завданні № 2.

4. Користуючись набором типових компонентів змісту статей, що належать до жанру... (наприклад, характеристики мови), підберіть у словникових статтях цього жанру мовленнєві формули (опорні конструкції) для кожного компонента.

Результати виконання цього завдання можна оформити у вигляді таблиці.

Таблиця 3

Типові компоненти змісту	Мовленнєві формули (опорні конструкції)
1. Віднесення до мовної групи	... мова належить до групи...
2. Територія поширення, кількість тих, хто розмовляє цією мовою	Поширена ця мова на території..., у деяких країнах..., частково в... Користується нею майже...
3. Історія розвитку мови	... мова склалася до... століття, потім вона...
4. Особливості мови на сучасному етапі: а) фонетична система б) морфологічна система в) синтаксичні особливості г) словотвірні особливості	Її фонетична система становить собою... У сфері морфології для... мови характерно... Синтаксис... мови характеризується... Серед словотвірних особливостей... мови, розрізняють...
5. Діалекти мови	... мова має такі діалекти...

5. Підберіть із словникових статей, у яких описується... (наприклад, мова), синоніми до мовленнєвих формул, що вводять типові компоненти змісту статей цього жанру.

У процесі підбору мовленнєвих формул-синонімів можна запропонувати студентам далі заповнити подану в попередньому завданні таблицю (проілюструємо це на прикладі першого компонента – «Віднесення до мовної групи»).

Таблиця 4

Типові компоненти змісту	Мовленнєві формули (опорні конструкції)
1. Віднесення до мовної групи	... мова належить до групи... ... мова входить до групи... Цю мову, разом з..., відносять до групи... мов. Група, до якої входить... мова, називається...

Виконання наведених завдань дозволяє студентам усвідомити не тільки жанрові особливості первинного тексту й тексту, який готується до

реалізації, а й критерії аналізу лінгвістичного референта, що описується в ньому. На завершення даного етапу роботи можна ввести таке поняття, як жанрово-компонентна інформація, і акцентувати увагу студентів на те, що, «виявляючись у межах кожного конкретного тексту, ця інформація характеризує одночасно й цілий клас текстів, що належать до одного якогось жанру» (Мещеряков, 1997, с. 128).

Наступним етапом процесу формування мовленнєвих професійно орієнтованих умінь студентів-філологів є етап навчання ієрархізації компонентів змісту (тем і підтем) статей того чи іншого жанру як проміжний ступінь між аналізом первинного тексту й синтезом результатів цього аналізу в первинно- вторинних текстах. Введення даного етапу до процесу навчання пояснюється тим, що будь-який текст має не лінійну, а ієрархічну будову. Роботу на цьому етапі необхідно починати з пояснення студентам сутності операції ієрархізації тем і підтем тексту, яка полягає в розподілі останніх за принципом «вище – нижче – поруч і окремо (стоять)». При цьому теми, які «вище стоять», є більш загальними (родовими); до тем, що «нижче стоять», належать часткові (видові) теми; теми, що «поруч стоять», однаково корелюють або з родовою, або з видовою темою. Теми, які «окремо стоять», кваліфікуються як теми, що не пов'язані з жодною темою ієрархічної схеми. Як правило, вони стосуються історії явища або суміжних галузей знання. Отже, подібна ієрархізація є формою узагальнення логічних відносин між предметами мовлення. Ці відносини «легко схематизуються, що дає можливість репрезентувати зміст тексту у вигляді ієрархії предметів мовлення і їх предметно-мовленнєвих компонентів, тобто частин тексту» (Мещеряков, 2004, с. 98).

Формуванню вмінь ієрархізації компонентів змісту текстів того чи іншого жанру сприятимуть такі завдання.

1. Проаналізуйте тематичне поле статті, що присвячена характеристиці... (наприклад, лінгвістичного закону), і визначте, яка з тем є загальною (родовою), а яка – частковою (видовою) в таких парах:

– «загальна характеристика закону» / «деталізація загальної характеристики»;

– «загальна характеристика закону» / «особливості дії закону в різних мовах»;

– «значення закону» / «наслідки дії закону»;

– «обмеження (відхилення) дії закону» / «наслідки відхилень» .

2. Проаналізуйте схему ієрархізації тем і підтем словникової статті... (наприклад, «Болгарська мова») (рис. 1) і поясніть, чому теми «Особливості

мови на сучасному етапі» й «Діалекти мови» об'єднані в один блок. У даній ієрархічній схемі визначте місце теми «Історія розвитку мови».

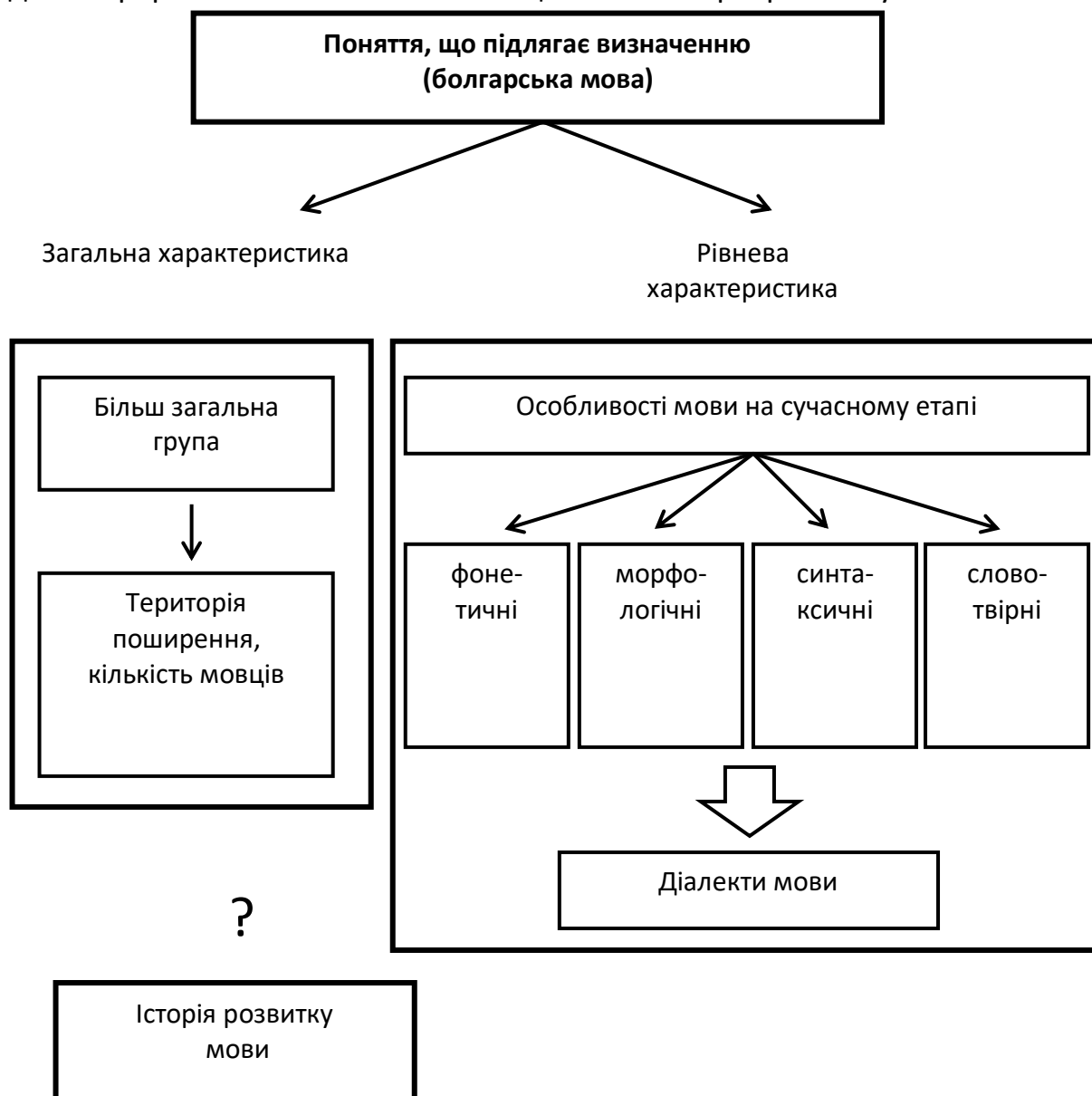

Рис. 1. Схема ієрархізації тем і підтем словникової статті

3. Визначте теми й підтеми статті, що належить до жанру... (наприклад, опису методу дослідження), складіть схему, яка відтворюватиме ієрархію цих тем і підтем. Визначте теми, що «окремо стоять» (у разі їх наявності).

Зауважимо, що визначення ієрархічних відносин – це надзвичайно складне завдання, воно вимагає вмінь теоретичних спостережень. Основні помилки тут стосуються неправомірного звуження класифікаційних рубрик або такого самого неправомірного їх розширення. У першому випадку за межі одного поняття виносяться його види, у другому – в одну рубрику вносяться елементи суміжних рубрик. Усі ці обставини необхідно

враховувати, тому що на основі ієрархічних схем будуються потім мовленнєві партії, які можуть бути коректними за формою і хибними по суті. Крім того, необхідно враховувати можливі варіанти ієрархізації компонентів змісту однієї і тієї самої словникової статті.

Завершальний етап пропонованої методики полягає в навчанні студентів-словесників оформлення результатів спостережень текстових матеріалів у професійно орієнтовані висловлювання репродуктивно-продуктивного типу. З цією метою студентам пропонуються зразки моделей текстів різних жанрів – структурно-композиційних єдностей типових для текстів того чи іншого конкретного жанру компонентів змісту, які реалізуються в типових для цього жанру опорних словах, словосполученнях і конструкціях. Наведемо зразок моделі тексту, що належить до жанру характеристики мови.

«Дамо характеристику ... мови.

Зміст цієї характеристики можна презентувати в такому вигляді ... (пропонується відповідна ієрархічна схема). Звертаю вашу увагу на характер цієї схеми: вона об'єднує інформацію у два блоки – загальна характеристика мови й рівнева характеристика мови.

Почнемо із загальної характеристики мови.

... мова належить до групи ... мов. Поширена ця мова на всій території .., а також у деяких країнах Розмовляє цією мовою майже Це була загальна характеристика мови.

Перш ніж ми перейдемо до рівневого (або структурного) опису ... мови, що становить другий блок тем, скажемо кілька слів про історію її розвитку. Отже, ... мова склалася до ... століття, потім вона Надалі

Продовжимо після невеликого історичного екскурсу характеристику ... мови. Тут ми будемо говорити про особливості мови на сучасному етапі та про її діалекти.

Зупинимося на характеристиці її фонетичної системи, словотвірного і морфологічного складу та синтаксичних властивостей.

Фонетична система ... мови являє собою

До словотвірних особливостей мови, що аналізується, належать

У сфері морфології для ... мови характерно

Синтаксис ... мови характеризується

І остання тема другого блоку – діалекти ... мови. Згадаємо, що таке діалекти. Діалектами називаються Отже, ця мова має такі діалекти

На цьому ми завершимо характеристику ... мови».

На базі цих моделей виконуються вправи, згруповані на основі програмованих умінь.

1. Вправи, спрямовані на формування вмінь виділяти в моделях професійно орієнтованих висловлювань опорні конструкції, що вербалізують типові для текстів аналізованого жанру компоненти:

а) знайдіть у наведеній моделі тексту-характеристики ... (наприклад, мови) опорні конструкції, які дають уявлення про типові компоненти змісту цього тексту;

б) у цій же моделі знайдіть засоби зв'язку і фрази векторного типу, що допомагають чітко позначити перехід до нового предмета мовлення або до нового виду діяльності, розподіліть їх за групами: 1) засоби, які вказують на початок обговорення теми; 2) засоби, що вказують на перехід до основної частини; 3) засоби, що переводять від однієї теми (підтеми) до іншої; 4) засоби, які повідомляють про завершальну частину тексту.

2. Вправи, що сприяють формуванню вмінь редагувати тексти:

а) знайдіть у моделі тексту однаково побудовані конструкції, що вербалізують різні компоненти змісту; замініть їх синонімічними;

б) проаналізуйте модель тексту з погляду порушення в ній логічних зв'язків між предметами мовлення, усуньте цей недолік.

3. Вправи, які формують уміння розробляти окремі фрагменти тексту, вводити їх у професійно орієнтоване висловлювання:

а) сконструйте фрагмент, що присвячений опису історії розвитку, становлення... (наприклад, мови, наукового методу, мовного процесу тощо), і введіть його в дану модель, використовуючи відповідні мовленнєві формули (опорні конструкції);

б) визначте місце проміжних узагальнень у тексті та введіть їх у модель тексту за допомогою фраз векторного типу.

Після виконання подібних вправ студентам пропонуються завдання на конструювання (спочатку з використанням зразка) моделей текстів різних жанрів на основі переліку типових компонентів змісту статей певного жанру, мовленнєвих корелятивів, які вербалізують ці компоненти, і схем, що відбивають ієрархію основних тем і підтем тексту. Потім сконструйовані моделі заповнюються конкретним змістом. Навчання створення текстів репродуктивно-продуктивного типу на основі таких моделей у студентській аудиторії елементарно: воно становить собою вправи в накладенні матриці моделі на конкретний матеріал.

Останній етап навчання можна завершити колективним складанням діяльнісної програми, яка зводиться до такої системи навчальних дій:

- визначення предмета мовлення;
- підбір прецедентів (статей, текстів) опису предметів мовлення, подібних до предмета, що аналізується;
- визначення в текстах (статтях) типових компонентів змісту – тем і підтем, які характеризують жанр;
- визначення в текстах типових опорних конструкцій, які відповідають темам і підтемам, що повторюються й відтворюються в усіх текстах;
- складання схеми, яка відображає ієрархію та співположення тем і підтем тексту;
- складання моделі тексту на основі типових компонентів змісту, опорних конструкцій і схем, що відображають ієрархію тем і підтем; заповнення цієї моделі конкретним матеріалом.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Апробація описаної системи роботи підтвердила її ефективність. Сформовані в студентів уміння продукувати тексти на основі словникових статей дозволяють перейти до конструювання професійно орієнтованих висловлювань на основі матеріалу параграфів шкільних підручників. У зв'язку з цим виникає закономірне питання про співвіднесення текстів словникових статей і текстів уроків. Тексти уроків, які доводиться конструювати вчителю, також можна згрупувати за предметом мовлення на уроці, або за характером референта. Здійснений аналіз дозволяє говорити про деякий збіг класифікацій текстів словникових статей і текстів уроків. Так, розрізняються мовленнєві партії вчителя, які: 1) характеризують частини мови; 2) описують лексико-граматичні та структурні розряди слів тієї чи іншої частини мови; 3) присвячені питанням стилістичного використання мовних одиниць; 4) характеризують окремі мовні факти; 5) відведені правопису тощо. Така класифікація текстів уроків, виявлений компонентний склад цих текстів і типова для кожного типу обговорюваних висловлювань лексика й фразеологія необхідні вчителю, тому що стратегія його й учнів мовленнєвої поведінки на уроці значною мірою визначається характером референта і дидактичного матеріалу.

Існує ще один аспект співвіднесення таких різних за змістом, структурою, розгортанням і композицією текстів, як тексти словникових статей, тексти підручників, навчальних посібників тощо. Ці тексти знаходяться у відношеннях взаємного доповнення, а методичним інструментом їх співвіднесення може бути діалогізація (тут мається на увазі не діалог як форма спілкування, а діалог як тип зв'язку знань), що «є

суттєвою особливістю сучасних тенденцій гуманізації освіти всіх рівнів...» (Пахненко, 2010, с. 396). Так, наприклад, якщо в процесі підготовки до уроку виникає необхідність у залученні матеріалів словників, методичних посібників, науково-популярних текстів, учитель використовує цей матеріал для ілюстрацій, причинного обґрунтування, створення проблемних ситуацій тощо. Звичайно, не можна всі ці «другорядні» тексти вводити без зміни в мовленнєві партії вчителя на уроці, але, щоб ввести їх у партитуру уроку, потрібно знати їхні особливості, принципи текстотворення, способи адаптації до навчальних цілей. Інакше кажучи, знання специфіки «другорядних» текстів (словникових статей, методичних посібників тощо) для вчителя є обов'язковим.

І останній, методичний, аспект співвіднесення текстів – це збіг основних умінь аналізу словникових статей та створення на цій базі висловлювань професійно орієнтованого мовлення й основних умінь передтекстової і власне текстової роботи, спрямованої на конструювання мовленнєвих партій учителя з використанням параграфів шкільних підручників.

Усі ці питання можуть стати предметом подальшого обговорення.

ЛІТЕРАТУРА

- Баландіна, Н. Ф. (2017). Навчальний текст як засіб породження нових смислів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 58, 14-19 (Balandina, N. F. (2017). Educational text as a means of generating new meanings. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects*, 58, 14-19).
- Кожин, А. Н., Крылова, О. А., Одинцов, В. В. (1982). *Функциональные типы русской речи*. Москва: Высшая школа (Kozhin, A. N., Krylova, O. A., Odintsov, V. V. (1982). *Functional types of Russian speech*. Moscow: Higher School).
- Мещеряков, В. Н., Дергун, Л. И., Казанджиева, М. С., Пахненко, И. И. и др. (2004). *Основы школьного речеведения. Базовые понятия. Методические проекции. Виды школьного речеведения. Часть I*. Москва, Тольятти: Тольяттинский государственный университет (Meshcheriakov, V. N., Dergun, L. I., Kazandzhiieva, M. S., Pakhnenko, I. I. and others (2004). *Fundamentals of school speech. Basic concepts. Methodological projections. Types of school speech. Part I*. Moscow, Togliatti: Togliatti State University).
- Мещеряков, В. Н., Дудко, Н. В., Конек, О. П., Пронина, А. А. и др. (1997). *Основы профессиональной речи. Часть I*. Тольятти: Волжский университет имени В. Н. Татищева (Meshcheriakov, V. N., Dudko, N. V., Konek, O. P., Pronina, A. A. and others (1997). *Basics of professional speech. Part I*. Togliatti: V. N. Tatishchev Volga University).
- Пахненко, И. И. (2010). Диалогическая природа общих умений предтекстовой работы учителя на этапе подготовки к уроку по языковым дисциплинам. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 4(6), 395-402 (Pakhnenko I. I. (2010). The dialogical nature of the general skills of the teacher's pre-text work at the stage of preparation for a lesson in language disciplines. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 4 (6), 395-402).

Швецъ, Г. Д. (2017). Моделирование навчального текста: терминологический та методический аспекти. *Научный журнал Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова. Серия 5. Педагогические науки: реалии та перспективы*, 58, 170-178 (Shvets, H. D. (2017). Modeling of the educational text: terminological and methodological aspects. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects*, 58, 170-178).

РЕЗЮМЕ

Пахненко Ирина. Формирование у студентов-словесников умений профессионально ориентированной речи.

В статье описывается методика формирования у будущих учителей-словесников профессионально ориентированных речевых умений на базе развития логического мышления в тесном единстве с осмыслением жанровых особенностей создаваемых высказываний. В обобщенном виде эта методика выглядит следующим образом: 1) осмысление жанровых особенностей первичных текстов (наблюдение текстового материала); 2) формирование умений иерархизации тем и подтем в тексте (определение логического поля текста); 3) формирование умений речевой реализации результатов наблюдений (создание первично-вторичных текстов). Представлена система работы на каждом этапе обучения, даны образцы выполнения предложенных заданий и необходимые методические комментарии.

Ключевые слова: студенты-словесники, профессионально ориентированная речь, тексты репродуктивно-продуктивного типа, жанровые особенности текста, иерархизация тем и подтем в тексте, модель текста.

SUMMARY

Pakhnenko Irina. Formation of professionally oriented speech skills in students-philologists.

One of the primary tasks of training students-philologists is formation of their professionally oriented communicative competence. The work in this direction is long and multifaceted. Among the set of skills that make up this type of competence, especially important due to its "basic" status are the ability to produce monologue statements (scientific texts) on topics related to their specialty. With formation of students' skills to create secondary and primary-secondary texts, it is necessary to begin work in the indicated direction. Practice shows that formation of professionally oriented speech skills in future teachers-philologists is more effective if it is carried out on the basis of logical thinking development in close unity with understanding of the genre features of the created statements.

The purpose of the article is to present the methods of teaching students-philologists to create texts of reproductive-productive type on the material of the specialty, taking into account the indicated trend.

To achieve this goal, the following research methods were used: theoretical analysis of the literature, observation of textual material, generalization of methodological experience, descriptive method.

The proposed method of teaching students-philologists to create reproductive-productive texts is based on the basic principles of the theory of the text about the genre. In generalized form, this technique is as follows: 1) understanding the genre features of primary texts (observation of textual material); 2) forming skills of hierarchization of topics and subtopics in the text (definition of the logical field of the text); 3) forming skills of speech realization (verbalization) of the results of observations (creation of primary-secondary texts). Materials from branch (linguistic encyclopedic) dictionaries are used as didactic support of this technique.

The article presents the system of work at each stage of training, gives examples of the proposed tasks and the necessary methodological comments.

In conclusion, the effectiveness of the system described in the article is proved and the prospects for further research are identified, which are related to the possibility of transition on the basis of students' skills to produce texts based on dictionary articles to construct professionally oriented statements using materials from school textbooks.

Key words: *students-philologists, professionally oriented speech, texts of reproductive-productive type, genre features of the text, hierarchization of topics and subtopics in the text, model of the text.*

УДК 378.6

Тетяна Плачинда

Льотна академія Національного авіаційного університету

ORCID ID 0000-0002-2514-3644

DOI 10.24139/2312-5993/2020.08/288-294

РОЗВИТОК НАВИЧОК САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОФІЛЬНИХ ЗВО

У статті розглянуто погляди науковців щодо ролі самостійної діяльності під час професійної підготовки студентів у закладах вищої освіти. На основі аналізу наукових педагогічних джерел визначено дефініції «самостійна діяльність студентів» і «рефлексія» та обґрунтовано необхідність їх інтеграції. Звертається увага, що розвиток самостійної діяльності, як стимулу до самовдосконалення, є важливою умовою під час професійної підготовки студентів профільних ЗВО. Дані вміння надають можливість студентам самостійно добувати знання, аналізувати, контролювати, коригувати тощо.

Ключові слова: *студенти, суб'єкт навчання, розвиток, самостійна діяльність, рефлексія.*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції вищої школи, з якими стикаються студенти профільних ЗВО, викликають певні труднощі – це не тільки особливості та спеціалізація професійної підготовки, але й велика ступінь самостійності. Навчальним планом передбачається не менше 50 % годин самостійної роботи від загальної трудомісткості дисципліни, тому самостійну діяльність необхідно розглядати як важливий чинник навчальної та наукової діяльності майбутнього фахівця. У цьому контексті актуалізації набуває розвиток навичок творчої, інтелектуальної праці, здатність виявляти сутність завдань і проблем, що виникають у ході самостійної діяльності, приймати рішення в конкретних ситуаціях і брати на себе відповідальність за результат.

Передбачається, що самостійна діяльність студента здійснюється без безпосередньої участі викладача, у той самий час основним завданням